

СТ А Н О В И Щ Е

- От: Екатерина Илиева Матеева, д.ю.н.,
Професор по Гражданско и семейно право
Професионално направление 3.6 Право
Научна специалност Гражданско и семейно право
СУ „Св. Климент Охридски”,
Юридически факултет, Катедра Гражданскоправни науки
- По: Обявен от СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ” конкурс за заемане на академичната длъжност **доцент** в Юридически факултет, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6 Право, научна специалност Гражданско и семейно право (публ. ДВ, бр. 57 от 26.6.2020 г.)
- С единствен кандидат:** **Гл. ас. Венцислав Людмилов Петров,**
доктор по право
- Хабилитационен труд:** **„НАСЛЕДЯВАНЕ НА ЗАДЪЛЖЕНИЯ И ОТГОВОРНОСТ ЗА ЗАВЕТИ ”, София: Сиела, 2020г., 460 с.**

Основание за представяне на становището:

Заповед № РД 38-255 от 6.07.2020 г. на Ректора на СУ „Св. Кл. Охридски” и решение от 08.09.2020 г. по протокол № 1, от първото заседание на научното жури относно възлагане изготвянето на рецензии и становища по този конкурс

- 1. Обща оценка за съответствие на кандидата с минималните национални и други изисквания за заемане на академичната длъжност „доцент” по чл. 24 във връзка с чл. 26 ЗРАСРБ и чл. 1а, 2, 53 ППЗРАСРБ, както и с условията по чл. 4 и сл., чл. 105 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ от 23.01.2019 г.**

Видно от представените от кандидата документи, той е придобил през 2015 г. с тема на дисертационния труд „Отмяна на отказа от наследство от кредиторите на наследника” ОНС "доктор" по същата научна специалност, по която е обявен и настоящият конкурс за заемане на

академичната длъжност „доцент“. Кандидатът заема академичната длъжност „асистент“ в ЮФ на СУ, катедра ГПН, от 1. 9. 2011 г., а от 27.11.2015 г. до сега е на длъжност „главен асистент“. Провежда семинарни занятия по дисциплините Семейно и наследствено право, Гражданско право-обща част и Облигационно право. От 1.03. 2017 г. до сега кандидатът заема и академичната длъжност „главен асистент“ в ЮФ на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, където изнася самостоятелно лекционен курс по дисциплината Семейно и наследствено право пред студенти по специалността „Право“; води и занятия по други учебни дисциплини пред студенти от специалността „Право“ и други специалности.

В настоящия конкурс кандидатът участва с публикувана монография под заглавието „Наследяване на задължения и отговорност за завети“. С.: Сиела, 2020, 460 с., която не повтаря в никоя своя част представения за придобиване на образователната и научна степен "доктор" дисертационен труд, както и с 14 статии и научни доклади, публикувани в наши и чужди издания (специализирана правна периодика и сборници) след датата на публичната защита на дисертационния му труд и не по темата на последния.

Кандидатът е участвал в множество национални и международни научни конференции с изнасяне на доклади, които са публикувани и се сочат като част от научната продукция, предмет на рецензиране в този конкурс.

Видно от приложената справка, представените от кандидата научни трудове и 14 цитирания в научни публикакии съответстват на 475 наукометрични точки, формирани както следва: 50 точки в показател А; 100 точки в показател В, 215 точки в показател Г и 110 точки в показател Д. Същите изцяло покриват и даже надхвърлят в отделни свои компоненти минималните национални изисквания за заемане на длъжността „доцент“, предвидени в чл. 26, ал. 2 и 3 ЗРАСРБ и чл. 1а ППЗРАСРБ, а именно: 50 точки в показател А; 100 точки в показател В, 100 точки в показател Г, 50 точки в показател Д.

Липсват данни за доказано по установения от закона ред плагиатство в научните трудове на кандидата.

С оглед на горното намирам, че кандидатът отговаря на минималните национални и други нормативни изисквания за заемане на академичната длъжност „доцент“ по чл. 24 във връзка с чл. 26 ЗРАСРБ и

чл. 1а, 2, 53 ППЗРАСРБ, както и на условията по чл. 4 и сл., чл. 105 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ от 23.01.2019 г.

2. Хабилитационен труд: оценка на получените научно-приложни резултати и научни приноси и някои препоръки с оглед на следващи издания на труда

Представеният от кандидата за участие в настоящия конкурс хабилитационен труд на тема „Наследяване на задължения и отговорност за завети“. С.: Сиела, 2020, 460 с. е първото в нашата доктрина цялостно и систематично монографично изследване върху наследяването на дълговете на наследодателя и отговорността за направените от него завети. Не може да има съмнение, че правната проблематика, върху която е фокусирано вниманието на автора д-р В. Петров, е неостаряваща по значение и винаги актуална в доктрината и практиката, поради немалкия относителен дял на тази категория правни спорове в общия обем на гражданските дела у нас. Независимо от факта, че през годините не един и двама автори са били изкушени от отделни аспекти на темата за наследяването на задълженията на наследодателя и удовлетворяването на заветниците, трудът на гл. ас. д-р Венцислав Петров може да претендира да е първото цялостно изследване по тези въпроси у нас. Така е, защото трудът предлага една цялостна и логически стройна догматична теза за преминаването на дълговете на наследодателя по пътя на наследяването върху други лица и удовлетворяването на кредиторите и заветниците. Оригинален и с приносно значение е опитът на автора да обоснове една обща концепция относно отговорността за наследствените дългове и удовлетворяването на заветниците, опирайки се върху идентичността на задължените лица, наличието на общи правила за удовлетворяване на кредиторите на наследодателя и на заветниците, както и на конкуренция между тях, доколкото те се удовлетворяват от една и съща имуществена маса (с. 12 от труда).

Удачно избраната от автора структура на труда, построена в увод, четири глави и заключение, допринася за успешното постигане на целите на изследването, насочени към едно по-задълбочено и цялостно теоретично осветляване на най-важните за доктрината и практиката въпроси на отговорността на правоприемниците с оглед на смърт на

длъжника за задълженията на последния и за направените от него частни завещателни разпореждания. За целта в логическа последователност са изяснени фактическият състав на наследяването на задължения с неговите историкоправни и сравнителноправни аспекти, предметният обхват на наследимите задължения, кръгът от субекти, към които преминават наследимите задължения по пътя на наследственото приемство, както и правните последици от наследяването на задълженията и възникването на отговорността за заветите. С този си обхват и съдържание трудът по избраната тема разкрива тази степен на правно-логическа цялост, завършеност и дълбочина, които обосновават безсъмненото му определяне като изследване с монографичен характер.

Изследването е опряно на много богата, но в същото време внимателно подбрана библиография, включваща повече от 300 библиографски единици (монографии, учебници, коментари, научни студии и статии), от които 283 на кирилица (български, руски и др.), а останалите на няколко чужди езика (английски, немски, френски). Трудът има богато подлиние, обхващащо 955 бележки, повечето от които с предметно съдържание и позоваване на използваните библиографски източници и съдебна практика.

Като цяло, изследването на д-р В. Петров разкрива стремежа към един новаторски подход при анализа на богатата правна правна проблематика, която поставя наследяването на задължения и отговорността за направените от наследителя завети. На много места изложението има полемичен характер, като научната полемика се води коректно, в конструктивен дух, аргументирано и с колегиално уважение към авторите, с чиито възгледи се изразява несъгласие. Особено добро впечатление прави систематизацията на основните констатации и научни изводи в заключението към труда, което представя в синтезиран вид същественото съдържание на научната теза на автора. В същия дух висока оценка заслужава и систематичното представяне на обосноваването в изследването предложения за усъвършенстване на уредбата в разглежданата от автора правна материя. В преобладаващата си част тези предложения са уместни, предметно и подробно аргументирани в изследването и възприемането им може да допринесе за осъвременяване и подобряване на уредбата.

Трудът съдържа **многобройни и значими научни приноси**, чието изброяване в настоящото становище едва ли е възможно. Сред някои от

по-важните достижения с приносно значение за развитието на доктрината може да се посочи изясняването на фактическия състав на наследяването на задължения чрез съпоставка и отграничения от други способи за заместване на длъжника, като договора за продажба на наследство, заместването в дълг и субективната пасивна новация (с. 94-102). При разглеждане на последните с основание е открито настъпването на определени промени в задължението, каквито липсват при универсалното приемство на задълженията с оглед на смърт. Приносен характер има обогатяването на аргументацията в подкрепа на виждането на проф. П. Венедиков, че правото на допринеслия за увеличаване на стойността на наследството наследник по чл. 12, ал. 2 ЗН възниква след откриване на наследството и че то не е тъждествено с вземането на същия този наследник срещу наследодателя, докато последният е бил жив (с. 130-134). На много места в труда са добавени допълнителни аргументи, а някъде и нови по същество аргументи, в подкрепа на вече изразени от други учени възгледи, чрез което се допринася за приемственост и развитие на правната доктрина в материите, обхванати от изследването. Примери в това отношение са уместно обосноваването предложение да се уреди изрично възможността на кредиторите на наследодателя да предявяват иск срещу общината в хипотезата на чл. 11 ЗН във връзка с чл. 66, ал. 2 ЗН (с. 432); виждането, че срещу общината в хипотезата на чл. 11 ЗН може да бъде упражнено правото по чл. 68 ЗН и др. Интерес представляват и аргументите, изложени от автора в подкрепа на виждането, че ограничаването на отговорността на наследниците, приели наследството по опис, е по отношение на обектите, а не по стойност (размер) – с. 288 и сл., с. 432. Изтъкнатите приноси са само малка част от приносите, съдържащи се в хабилитационния труд на д-р В. Петров и са посочени по-скоро като отделни примери с илюстративна цел.

С оглед на следващи издания на труда бих **препоръчала** при аргументиране на възгледа, че при действащата редакция на чл. 61, ал. 2 ЗН ограничаването на отговорността на наследниците, приели наследството по опис, е по отношение на обектите, а не по стойност (размер), да се направи сравнителен анализ на тази хипотеза с хипотезата на *beneficium separationis bonorum* по чл. 67, ал. 1 и 2 ЗН, при която наистина се постига юридическо отделяне на имуществото на наследодателя от личното имущество на приелия наследството наследник (вж. и чл. 112 б. „д“ ЗС) и това се прави в интерес на

кредиторите/заветниците, поискали отделянето. Струва ми се, че такава съпоставка и разграничение са повече от наложителни, при положение че се поддържа тезата, че приемането на наследството по опис по чл. 61, ал. 2 ЗН има за последица обособяване *в предметно отношение* на наследството от личното имущество на приелия по опис наследник, а не само стойностно ограничаване на отговорността на такъв наследник за задълженията и заветите.

Също така ми се струва, че във връзка с проведеното на с. 107 -108 от труда разграничение между понятията *непрехвърлими* и *ненаследими* задължения би било добре да се посочат и някои примери за разликата между имуществени наследими задължения (които, според автора, се включват в наследството) и имуществени прехвърлими задължения, за да не стои тази класификация само като доктринален постулат, без ясно посочено практическо значение.

Без да навлизам в други мои бележки по същество, ще си позволя да изтъкна още, че предложението *de lege ferenda* на автора на с. 433 от труда да се измени разпоредбата на чл. 1 ЗН като изразът „местожителство“ се замени с „обичайно местопребиваване“, се нуждае от по-задълбочено обмисляне и във всички случаи от по-солидна правна аргументация. **Предложението оставя впечатление за механично заимстване и пренасяне на привръзката *последно обичайно местопребиваване* (съответно *lex loci ultimi habitationis*) от Регламент (ЕС) 650/2012, която изпълнява специфична правна функция в международното частно наследствено право на ЕС, а именно да отчете нарастващата тенденция към трансгранична мобилност на физическите лица в ЕС и свързаните с този фактор промени в отношението към концепцията за личния закон на физическите лица.** В МЧП на ЕС (а и в нашия КМЧП – чл. 48, ал. 7, чл. 89, ал. 1) обичайното местопребиваване е фактическо състояние, за чието възникване не е необходима каквато и да било регистрация в държавата по мястото на установяването. Използването на привръзката „последно обичайно местопребиваване“ в Регламент (ЕС) 650/2012 е логически съгласувано със свободата на движение на физическите лица в ЕС и се използва като фактор за определяне на ***най-тясната връзка*** между физическото лице-наследодател и даден национален правопорядък (вж. чл. 2 от нашия КМЧП). Понятието „*(последно) обичайно местопребиваване*“ по смисъла на МЧП на ЕС и, в частност на Регламент (ЕС) 650/2012, е автономно (има свое собствено

обшностноправно съдържание и функции) и не може да бъде механично отъждествявано с понятието „местожителство“ по смисъла на чл. 1 от нашия ЗН. Не бива да забравяме, че като предвижда, че „наследството се открива в момента на смъртта в последното местожителство на умрелия“, разпоредбата на чл. 1 от Закона за наследството (в редакцията, с която е влязла в сила на 29 април 1949 г., обн. ДВ бр. 22/1949 и която не е изменяна до момента) е била правно-логически съгласувана със съдържанието на понятието „*местожителство*“ според действалия тогава **Закон за лицата от 1907 г.**, който е уреждал местожителството като един от белезите за правна индивидуализация на лицата. Разпоредбата на чл. 1 от Закона за лицата е определяла „гражданското местожителство“ на едно лице като мястото „дето то има главно седалище на своите работи и на своите интереси“. Местожителството е било понятие, различно от местопребиваването, т.е. от мястото, „дето лицето има своето обикновено жилище“ (чл. 1, ал. 2 от Закона за лицата). Преместването на местопребиваването на едно лице в друго място с намерение да установи там своята главна работа е било третирано от чл. 2 от Закона за лицата като промяна на местожителството и за доказването на такова намерение е било необходимо подаване на заявление до общината, която се напуска, съответно – до общината, където се установява новото местожителство или други доказателствени средства (чл. 2, ал. 2 от този закон). Тълкуването на тези разпоредби показва, че още към момента, в който е влязла в сила разпоредбата на чл. 1 ЗН, уредбата на местожителството е държала сметка за нуждата от определеност и стабилност на този признак от гражданскоправния статус на личността. При влизането си в сила на 10. септември 1949 г. (ДВ бр. 182/49) Законът за лицата и семейството (ЗЛС), който отменя Закона за лицата, урежда в своя чл. 7 *местожителството* като един от правно-индивидуализиращите белези на личността. До изменението на чл. 7 ЗЛС (ЗИДЗЛС, обн. Изв., бр. 90 от 1956 г.) местожителството е онова място, където лицето се е установило да живее постоянно или преимуществено, а след това изменение *местожителството вече се е придобивало с вписване в регистъра за населението на населеното място, в което лицето се е установило да живее постоянно или преимуществено (арг. от чл. 7, ал. 1 ЗЛС)*. С тази редакция разпоредбата на чл. 7, ал. 1 ЗЛС е просъществувала до отмяната ѝ със Закона за гражданската регистрация (ЗГР), (обн. ДВ, бр. 67 от 1999 г., в сила от 1. януари 2000 г., § 2, т. 1 ПЗР ЗГР). С влизане в сила на ЗГР

местожителството като правно-индивидуализиращ белег на физическите лица беше изоставено и заменено по силата на чл. 1, ал. 3 ЗГР с правния признак „постоянен адрес“ по смисъла на чл. 93 ЗГР като „адресът в населеното място, в което, което лицето избира да бъде вписано в регистъра на населението“. Съответно – от отмяната на чл. 7, ал. 1 ЗЛС и влизането в сила на ЗГР нашата теория и съдебна практика без колебание подлагат разпоредбата на чл. 1 ЗН на корективно тълкуване, приемайки, че наследството се открива по последния постоянен адрес на починалия (който може да е само един и задължително се намира на територията на РБ). От прегледа на законодателството ни от последните шест-седем десетилетия се вижда, че заради важното материалноправно и процесуално значение на местооткриването на наследството, като такова се възприема населеното място, с което наследодателят се е намирал към момента на смъртта си в такава административноправна свързаност, която да осигурява достатъчна степен на определеност в интерес на правната сигурност на оборота. Нормите на българското гражданско право, предназначени да уреждат граждански правоотношения без международен елемент, не уреждат понятието „обичайно местопребиваване“. То е понятие на МЧП, определено в КМЧП. При това положение, ако се възприеме предлаганото от д-р В. Петров заменяне в чл. 1 ЗН на „местожителство“ с „обичайно местопребиваване“, това означава с оглед легалната дефиниция на чл. 48, ал. 7 КМЧП да трябва да се приеме, че наследството се открива в мястото, където наследодателят за последно (преди смъртта си) фактически се е установил да живее преимуществено, като за определяне на това място специално ще трябва във всеки отделен случай да бъдат съобразявани „обстоятелства от личен или професионален характер, които произтичат от трайни връзки на лицето с това място или от намерението му да създаде такива връзки“ (край на цитата на чл. 48, ал. 7 КМЧП). По изложените съображения ми се струва, че предлаганото изменение на разпоредбата на чл. 1 ЗН ще предизвика такива практически затруднения при определяне на местооткриване на наследството, че ще породи много повече правни проблеми, от колкото се очаква да реши.

Държа специално да отбележа, че тези и други възможни бележки и препоръки по никакъв начин не се отразяват на високата обща оценка, която заслужава изследването на гл. ас. д-р В. Петров и, изобщо, неговата цялостна научна продукция и преподавателски качества, които са във от съмнение и следва да бъдат изтъкнати специално в настоящата процедура.

3. Оценка на другите научни публикации на кандидата

В настоящия конкурс кандидатът участва и с 14 статии, публикувани в специализираната правна периодика, както и в сборници с научни изследвания-издания на различни български висши училища, а едно от изданията е украинско. Преобладаващата част от представените статии са по темата на хабилитационния труд или са свързани с нея (напр., *Съвременната концепция за наследяване на задължения и връзката ѝ с римската familia*. - *Ius Romanum*, 2017, No 1, с. 1-10; *Относно наследствената общност*. - *Собственост и право*, 2018, No 4, с. 43-50; *Правото на наследяване - римскоправни основи*. - *Ius Romanum*, 2019, извънреден брой *Theo noster, Studia in memoriam Theodori Piperkovi*, ISSN 2367-7007, с. 81-89; *Joint and several liability and separate liability of the heirs for hereditary obligations – short comparative and historical overview*. - in: *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools. Volume 28, Number 4, 2018, p. 114-116*; *Съпоставка между наследяването и другите способи за смяна на длъжника*. – в: *Научни трудове на Русенския университет "Ангел Кънчев" за 2018 г., том 57, книга 7, 2018, с. 116-120*; *Относно наследствената общност*. - *Собственост и право*, 2018, No 4, с. 43-50; *Задължението на наследника, приел наследството по опис, за даване на сметка*. - в: *Научни трудове на Русенския университет "Ангел Кънчев" за 2019 г., том 58, книга 7.1, 2019, с. 114-117 и др.*), а други са посветени на несвързани с хабилитационния труд правни въпроси (напр., статиите *Относно същността на негативния иск като вид петиторен иск и необходимостта от вписването му*. - в: *Годишник на Софийския университет "Св. Климент Охридски". Юридически факултет. Том 86. С.: Университетско издателство "Св. Климент Охридски", 2019, с. 257-267*; *Относно правната същност на иска по чл. 30 от Семейния кодекс*. - в: *Научни трудове на Русенския университет "Ангел Кънчев" за 2017 г., том 56, серия 7, Правни науки, 2017, с. 36-39*; *Възражения срещу съществуването на вземането в производството по чл. 135 ЗЗД в съдебната практика*. - *Търговско и облигационно право, 2017, No 6, с. 32-39*; *Още веднъж за ревандикационния иск от съсобственик срещу трето лице*. - *De iure, 2018, No 2, с. 169-173 и др.*). Всички представени за участие в настоящия конкурс статии са публикувани след заемане от кандидата на академичната

длъжност „главен асистент” и не са били представяни под никаква форма в предходна процедура за заемане на академична длъжност или за придобиване на ОНС „доктор”. Всички те, независимо от относително по-скромния обем на някои от тях, и от дискуссионния характер на отделни застъпвания в тях тези на автора (в статията *Местооткриване на наследството според българското право в контекста на правото на ЕС. - в: Актуални проблеми на позитивното право в контекста на членството на Република България в Европейския съюз. Велико Търново: Фабер, 2018, с. 119-124*), са на необходимото теоретично равнище и имат богат научен апарат, обхващащ наши и чуждестранни източници и съдебна практика.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на изложените по-горе съображения намирам с убеденост, че кандидатурата на **гл. ас. д-р Венцислав Людмилов Петров** отговаря на всички необходими материалноправни изисквания по чл. 24 във връзка с чл. 26 ЗРАСРБ и чл. чл. 1а, 2, 53 ППЗРАСРБ, както и с условията по чл. 4 и сл., чл. 105 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ от 23.01.2019 г. за заемане на академичната длъжност „доцент” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6 Право, научна специалност Гражданско и семейно право, в Юридическия факултет на СУ „Св. Кл. Охридски”. С оглед на това **предлагам на почитаемото научно жури да гласува положително и да предложи на Факултетния съвет на ЮФ на СУ „Св. Кл. Охридски” гл. ас. д-р Венцислав Людмилов Петров да бъде избран на академичната длъжност „доцент” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6 Право, научна специалност Гражданско и семейно право, за което аз ще гласувам положително.**

София, 18. Октомври 2020

.....

Проф. д-он Екатерина Матеева